

Nr 37.*Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss utredning rörande näringslivets lokalisering.*

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 343 i första kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* samt nr 447 i andra kammaren av herr *Birke*, har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med uppgift att framlägga förslag när det gäller kommunernas engagemang i enskild företagsamhet på sådana platser, där en sådan åtgärd icke är avsedd att direkt tillföra kommunen vinst utan fastmer åstadkomma en gynnsammare utveckling av näringslivet.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för det i motionerna framförda yrkandet får utskottet hänvisa till motionen I: 343.

Över motionerna har yttrande i vederbörlig ordning inhämtats från *arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium*, som till sitt yttrande fogat yttranden från *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle, vattenfallsstyrelsen, Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund.*

Motionerna har tillstyrkts av *lantbruksstyrelsen, byggnadsstyrelsen, handelskamrarna i Göteborg och Gävle och Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, medan avstyrkande yttranden inkommit från *arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* samt *Svenska landskommunernas förbund.*

Lantbruksstyrelsen framhåller, att styrelsen icke anser frågan om kommunernas rätt att lämna subventioner till industriföretag slutgiltigt löst genom de riktlinjer, som nu gäller för rättspraxis på området. Det bör närmare övervägas i vilken utsträckning möjligheter bör öppnas att — där så befinnes ur lokaliseringssynpunkter lämpligt — medge kommun rätt att lämna sådana subventioner. För landsbygdens del bör det härvid undersökas i vad mån en friare tillståndsgivning låter sig infogas som ett led i en samlad, positiv landsbygdspolitik. Denna fråga är av sådan art och betydelse, att den enligt styrelsens mening lämpligen torde böra upptagas i samband med de övriga frågor rörande den framtida utformningen av

närings- och bebyggelsestrukturen i landet, som nyligen aktualiserats i motionerna I: 341 och II: 290 vid årets riksdag.

Enligt *byggnadsstyrelsens* mening måste det anses i hög grad önskvärt att kommunerna i ökad utsträckning aktivt medverkar i lokaliseringshänseende. Av största betydelse är emellertid att de kommunala investeringar som företags blir lämpliga ur region- eller riksplaneringssynpunkt. Bl. a. för att tillgodose detta önskemål är det enligt styrelsens mening angeläget att alla möjligheter tillvaratages att åvägbringa en mellan olika kommuner samordnad generalplanering i så enkla former som möjligt.

Beträffande den i motionerna berörda frågan om uppförande av kommunala hantverkshus framhåller styrelsen att det i många fall torde vara ur allmän planläggningssynpunkt önskvärt att dylika hantverkshus inrättas. Styrelsen har därför icke något att erinra mot att den i motionerna avsedda utredningen i denna del kommer till stånd.

Handelskammaren i Göteborg instämmer i motionärernas önskemål om klarare riktlinjer för kommunernas rätt att vidtaga lokaliseringspolitiska åtgärder. Emellertid föreläge säkerligen stora svårigheter att på detta område skapa en klar lagstiftning. Kammaren befarade att en lagstiftning skulle medföra alltför kraftiga inskränkningar i kommunernas handlingsfrihet och vore ur denna synpunkt mest benägen att avstyrka motionärernas yrkande om utredning. Klarhet om kommunernas befogenheter härvidlag kunde måhända vinnas genom studium av Kungl. Maj:ts praxis i ärenden, likartade det av motionärerna relaterade. Kammaren ville emellertid icke motsätta sig yrkandet om utredning under förutsättning att denna begränsades till frågan om kommunernas befogenheter i sådana fall som det i motionerna nämnda.

Handelskammaren i Gävle finner liksom motionärerna att ett klart ställningstagande från statsmakternas sida beträffande kommunernas rätt till lokaliseringspolitiska åtgärder vore av stor betydelse och ansluter sig till deras yrkande om utredning.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anför, att en kommun, särskilt vid befarad arbetslöshet på grund av nedläggande eller inskränkning i företags drift, bör kunna företaga ekonomiska åtgärder för att stimulera det enskilda näringslivet. Kommunala stödåtgärder, inspirerade av skattepolitiska syften, kunde emellertid icke anses tillfredsställande. Den i samband med utredningen om näringslivets lokalisering verkställda otryckta specialutredningen »Statskommunala åtgärder i städer och köpingar i syfte att tillföra kommunerna nya industriföretag respektive hindra flyttning av redan befintliga industrier till annan ort» borde kompletteras med färskare material.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller följande.

Frågan om kommunernas kompetens att på olika sätt stödja näringslivet har tidigare varit föremål för behandling av bl. a. kommunallagskommittén och utredningen angående näringslivets lokalisering.

I yttrande över dessa utredningar har arbetsmarknadsstyrelsen intagit den ståndpunkten, att kommunerna bör äga befogenhet att allmänt främja sitt

näringsliv. Bl. a. bör kommunen ha rätt att reservera mark för industriändamål och förse dessa områden med ledningar för vatten och avlopp, stickspår etc. Däremot talar starka skäl emot att kommunerna lämnar subventioner åt enskilda företag. Auktionerandet kommunerna emellan i fråga om förmåner åt industrier är ett störande moment, då det gäller att åstadkomma en ur allmänna synpunkter förnuftig lokalisering av nya industrier. I vissa fall kan det emellertid vara berättigat med kommunala bidrag till enskilda industrier. Detta är exempelvis förhållandet, då ett företag på grund av kommunalt beslut om sanering av vissa byggnader eller områden tvingas flytta till annat område. Kommunen bör även ha befogenhet att medelst lån, tecknande av borgen eller annorledes medverka till uppehållande av driften vid industrier eller andra företag i sådana fall, där ett nedläggande eller inskränkande av driften skulle föranleda arbetslöshet i kommunen.

Vad gäller iordningställande av särskilda byggnader för hantverks- och småindustriens behov, har styrelsen bl. a. i yttrande över kommunallagskommitténs betänkande del I framhållit önskvärdheten av att nämnda fråga blir föremål för utredning.

Kommunallagskommittén ansåg, att frågan om den kommunala subventionsverksamheten och om en eventuell kontroll över densamma borde bli föremål för undersökning av lokaliseringsutredningen. Lokaliseringsutredningen kom till det resultatet, att kommunerna icke genom subventioner borde påverka företagsenheternas lokalisering. Vidare ansåg utredningen, att problemet huruvida det är möjligt att komma till rätta med de kommunala subventionerna enbart genom att skärpa underställningsskyldigheten borde prövas som en del av spörsmålet om lämpligheten och önskvärdheten av att över huvud taget skärpa den kommunala underställningsskyldigheten. Lokaliseringsutredningen ansåg därför, att frågan borde upptagas till omprövning av kommunallagskommittén. Styrelsen framhöll i sitt yttrande över lokaliseringsutredningens betänkande, att det var angeläget, att sistnämnda fråga blev föremål för omprövning på grundval av de undersökningar, som utförts av lokaliseringsutredningen.

I sitt förslag till kommunallag m. m., som avgavs, innan statsmakterna tagit ställning till lokaliseringsutredningens förslag, framhöll kommunallagskommittén, att det före ett sådant ställningstagande saknades anledning att närmare överväga spörsmålet om underställning av kommunala subventionsbeslut. Kommittén framhöll vidare, att upplysnings- och rådgivningsverksamheten skulle vara ett lämpligt medel att påverka kommunernas beslut i sådana lokaliseringsfall, där kommunal subvention ifrågasatts. Över huvud taget ansågs underställningsinstitutet vara en olämplig form för kontrollen över kommunernas subventionsgivning. Underställningsinstitutets utnyttjande för sådant ändamål syntes kunna komma i fråga blott om

I statsmakternas direktiv angående lokaliseringsverksamheten underströks övriga åtgärder att komma till rätta med problemet visade sig resultatlösa. Önskvärdheten av att de kommunala subventionerna upphörde. Lokaliseringsorganet fick i uppdrag att vid fortlöpande samarbete med kommunerna ha sin uppmärksamhet riktad härpå.

Frågan om de kommunala stödåtgärderna till förmån för det enskilda näringslivet har också behandlats av en av statsrådet och chefen för handelsdepartementet tillsatt kommitté i en den 12 februari 1954 avgiven PM med förslag angående ökad kreditgivning under statlig medverkan åt hantverk och småindustri. Häri framhålles, att stöd åt företagsamheten med hänsyn till dess lokaliseringpolitiska betydelse främst måste anses vara en statlig angelägenhet.

Vid yttranden över underställningsärenden, som avsett kommunalt stöd åt näringslivet, har styrelsen i vissa fall tillstyrkt framställningar, även om man icke kunnat peka på någon större akut arbetslöshet eller arbetslöshetsrisk, men där allmänt otillfredsställande sysselsättningsförhållanden motive- rat åtgärden. En ytterligare förutsättning har varit, att det icke funnits någon företagarförening i länet, som kunnat träda hjälpande emellan, och att stöd på annat sätt icke kunnat erhållas.

Under förutsättning att det framlagda förslaget om ökad kreditgivning under statlig medverkan åt hantverk och småindustri vinner statsmakternas gehör,¹ skulle motiven för en utvidgning av kommunernas rätt att stödja enskilda företagare delvis bortfalla. Man torde också kunna förutsätta, att kommunerna blir obenäpna att lämna stöd i form av lån eller borgen åt företag, innan möjligheterna att få hjälp genom statlig lånegaranti prö- vats. Vid ett genomförande av förslaget om statlig lånegaranti anser därför styrelsen, att en utredning angående den kommunala kompetensen och underställningsskyldigheten i frågor som gäller kommunernas stödjande av näringslivet bör anstå tills erfarenhet vunnits av den nya stödformen.

Ehuru *kommerskollegium* instämmer med motionärerna i att viss oklar- het råder beträffande kommunernas rätt till stödåtgärder till den enskilda företagsamheten och att en utredning av denna fråga därför kunde vara av visst värde, anser kollegium likväl att med en sådan utredning bör kunna anstå, dels med hänsyn till att kommunalstyrelselagarna ändrats så sent som år 1948 och dels för att resultaten av den nyligen påbörjade statliga lokali- seringsverksamheten samt eventuella lättnader i småindustriens och hant- verkets kreditmöjligheter säkrare skola kunna bedömas.

Stockholms handelskammare anför att vidgade möjligheter för kommu- nal aktivitet genom subventionering skulle kunna medföra allvarliga conse- kvenser. Nuvarande praxis rörande kommunernas subventionsrätt borde bi- behållas. Då oklarhet rådde om den kommunala kompetensen komme sä- kerligen gränsfall att uppstå, varför det vore önskvärt om lagstiftningen kunde preciseras. Anledning saknades emellertid att enbart med hänsyn till frågan om kommunernas rätt att subventionera näringslivet redan nu om- arbeta de så sent som år 1948 ändrade kommunallagarna.

Skånes handelskammare anser att den begärda utredningen tills vidare kan anstå. Enligt kammarens mening finnes redan i det betänkande som 1947 års utredning angående näringslivets lokalisering avgivit tillräckliga ut- gångspunkter i vart fall för en preliminär lösning av den av motionärerna aktualiserade frågan.

Även om *Sveriges industriförbund* är ense med motionärerna om att ett klarläggande av den kommunala kompetensen i fråga om stödåtgärder till den fria företagsamheten vore av värde, är förbundet tveksamt om lämplig- heten av att just nu utreda denna fråga. Enligt förbundets uppfattning vore det bättre att avvakta, till dess att verkningarna av den lokaliseringspolitiska verksamhet, som kommit i gång inom arbetsmarknadsstyrelsen, samt even- tuellt genomförda lättnader i kreditförsörjningen för småindustrien bättre kunna överblickas.

¹ Den av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda propositionen nr 210 har bifallits av riksdagen; se BU:s utl. nr 29/1954 samt riksdagens skrivelse nr 318.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund uttalar följande:

Styrelsen har för sin del anslutit sig till den restriktiva hållning till kommunala industrisubventioner, som gäller enligt kommunallagarna och rättspraxis. Någon anledning till en generell uppmjukning av nu gällande rättsregler härutinnan finnes icke enligt styrelsens mening. Emellertid komma lokaliseringssynpunkterna här in i bilden. Därvid får man ha klart för sig att en större kommun i praktiken har betydligt större möjligheter än en mindre kommun att på olika sätt understödja enskild företagsamhet utan att besluten härom behöva underställas. En större kommun kan för övrigt såsom ett led i en mera reguljär kommunal verksamhet erhålla tillstånd att upptaga lån för förvärv av tomtmark och för täckande av därmed sammanhängande exploateringskostnader, varefter marken kan avyttras till industriföretag till ett pris, som innebär en betydande kommunal subvention. Det senare ledet i kommunens åtgöranden kan icke bli föremål för statliga myndigheters prövning annat än i samband med besvär. Denna skillnad i fråga om kommunernas faktiska möjligheter är långt ifrån tillfredsställande ur lokaliseringsspolitiska synpunkter. Det blir i första hand de större, redan industrialiserade kommunerna, som har möjlighet att till sig draga ny företagsamhet genom direkta eller indirekta kommunala subventioner. Mot denna bakgrund skulle någon uppmjukning av lånepraxis ur praktiska synpunkter vara försvarbar. Bedömningen i det i motionen åsyftade Öregrundsfallet var enligt styrelsens mening alltför hårdragen. De senaste årens trevande försök med samhällelig lokaliseringspolitik torde få nöja sig med blygsamma resultat så länge man icke via underställningsförfarandet — innebärande en hård och objektiv prövning i fall från fall — vill ge de mindre kommunerna något av de rättigheter, som de större kommunerna taga sig själva. Men det kan också hävdas, att hittillsvarande restriktiva praxis bör bibehållas till dess större erfarenheter vunnits av den nya lokaliseringsspolitiken. Särskilt böra då uppmärksammas de möjligheter, som kunna öppnas genom ett genomförande av det nyligen framlagda förslaget till statlig kreditgarantivning i syfte att främja utvecklingen inom hantverk och småindustri. I sitt över detta förslag avgivna yttrande har styrelsen framhållit det som självklart att kreditgarantivningen, som till en början skulle ges försöksmässiga former, i första hand bör utnyttjas för nyetablering inom landsbygdens smärre tätorter och sålunda tjäna ett klart lokaliseringsspolitiskt syfte.

En utredning av det slag motionärerna föreslagit skulle enligt styrelsens mening i förhandenvarande läge knappast tjäna något ändamål. Ingen kommun torde ge bidrag till näringslivet i annat syfte eller annan förhoppning än att kommunen på längre sikt skall ha nytta därav.

Utskottet. Motionärerna har understrukt att ett klart ställningstagande från statsmakternas sida skulle vara av stor betydelse för att vinna större klarhet i fråga om kommunernas rätt att vidtaga sådana lokaliseringsspolitiska åtgärder som med större eller mindre rätt kan betecknas som subventioner till näringslivet. Den oklarhet som för närvarande anses råda på detta område uppges ha förorsakat många kommuner och företag onödiga kostnader i exempelvis utredningar och produktionsplanering. Med hänsyn härtill borde en utredning tillsättas med uppgift att framlägga förslag när det gäller kommunernas engagemang i enskild företagsamhet på sådana platser, där en sådan åtgärd icke är avsedd att direkt tillföra kommunen vinst utan fastmer åstadkomma en gynnsammare utveckling av näringslivet.

De spörsmål motionärerna upptagit äger nära samband med lokaliseringspolitiken, till vilken statsmakterna principiellt tog ställning så sent som vid 1952 års riksdag. Härvid uttalade föredragande departementschefen i propositionen nr 127 att han i överensstämmelse med vad som anförts såväl av lokaliseringsutredningen som i flertalet yttranden över dess betänkande ville understryka önskvärdheten av att de kommunala subventionerna upphörde. Lokaliseringsorganet borde vid fortlöpande samarbete med kommunerna ha sin uppmärksamhet riktad härpå. Den fortsatta utvecklingen torde få utvisa, huruvida anledning kunde anses föreligga att vidtaga några särskilda åtgärder på detta område. På förslag av statsutskottet (utlåtande nr 137) anslöt sig riksdagen till vad departementschefen anfört rörande frågan om åtgärder för näringslivets lokalisering och grunderna för verksamhetens bedrivande i fortsättningen.

Även om utskottet är medvetet om att en precisering av lagstiftningen rörande kommunernas rätt att lämna subventioner — av skäl som motionärerna utvecklat — i och för sig vore önskvärd, finner utskottet att med utredning härom bör kunna anstå. Det synes nämligen lämpligt att innan dessa frågor på nytt överväges avvakta ytterligare erfarenheter av den lokaliseringsverksamhet som bedrivs i arbetsmarknadsstyrelsens regi liksom av det system med statlig kreditgarantivning för att främja utvecklingen inom hantverk och småindustri, varom årets riksdag fattat beslut. Såsom arbetsmarknadsstyrelsen i sitt yttrande framhållit torde, sedan detta kreditgarantisystem införts, motiven för en utvidgning av kommunernas rätt att stödja enskilda företagare delvis bortfalla.

I den mån det längre fram skulle behöva övervägas huruvida en ändring av kommunernas kompetens på detta område kan anses motiverad såsom ett led i en samlad landsbygdspolitik, torde frågan härom lämpligen böra upptagas vid prövningen av de spörsmål som berörts i motionerna I: 341 och II: 290, över vilka utskottet yttrat sig i utlåtande nr 36.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att de likalydande motionerna I: 343 och II: 447 må anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 9 november 1954.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Fahlander, Mogård, Boo, Wehtje, Kronstrand, Eliasson och Strandler;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Nilsson i Landskrona, Gustafson i Göteborg, Gavelin, Johansson i Kalmar, Nygren, Löfgren och Hansson i Önnarp.